

Драгієва Л.В.
*Ізмаїльський державний
гуманітарний університет*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті висвітлено підходи до визначення поняття професійної компетентності. Розглянута структура професійної компетентності вчителя технологій.

Ключові слова: *компетенція, компетентність, професійна компетентність, вчитель технологій.*

Постановка проблеми

Сучасний стан формування знань в умовах педагогічного процесу вищої школи, зростаючі тенденції щодо підвищення якості професійної діяльності майбутніми фахівцями освітньої галузі, високий рівень вимог до конкурентноспроможності майбутніх освітян зобов'язують вищу школу вносити значні корективи у процес підготовки. Це зумовлює перехід вищої школи від передачі студентам знань у готовому вигляді до управління їхньою самостійною діяльністю та формування у них досвіду творчого самовиявлення, потреби у зміні педагогічних позицій та підходів до навчання у межах педагогічного процесу вищої школи.

Основними характеристиками майбутнього вчителя мають стати професіоналізм, компетентність, самоорганізація, креативність, суспільний інтерес до компетентісного підходу. Детермінується дана потреба і Болонською декларацією про «зону європейської вищої освіти», в якій означена основна мета — забезпечення конкурентоспроможності фахівців на світовому ринку праці та мобільність трудових ресурсів.

Отже, нова парадигма вищої освіти, як важливої складової Болонського процесу, передбачає створення нового освітнього простору, який забезпечуватиме якісну підготовку майбутніх фахівців до професійної та науково-дослідницької діяльності. Вже сьогодні роботодавці при доборі персоналу керуються тими компетентностями, якими вони володіють у сукупності з їх здібностями та особистими якостями.

Актуальність цього дослідження зумовлена підвищенням вимог до підготовки майбутніх фахівців технологій, оскільки основна мета освіти — відповідність актуальним і перспективним потребам особистості, підготовка різно-

бічно розвиненої особистості, здатність до самоосвіти і самовдосконалення. Якісне оновлення вимог, висунутих до підготовки вчителів, зумовлює пошук нових підходів та активізації досліджень у напрямі загальної підготовки. Від професійного рівня педагога залежить соціально-економічний, культурний і духовний розвиток суспільства, а професійна компетентність є провідним показником готовності до професійної діяльності, формуванню якої сучасні науково-педагогічні дослідження приділяють значну увагу.

Метою даної статті є висвітлення особливостей формування професійної компетентності майбутнього вчителя технологій у процесі фахової підготовки. Реалізація мети передбачає здійснення теоретичного аналізу сучасного стану досліджень проблеми педагогічної професійної компетентності, уточнення ключових професійних компетенцій, розкриття структури та компонентів професійної компетентності майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу

Розв'язання проблеми якісної підготовки майбутнього фахівця можливе з урахуванням основних позицій та методологічних засад компетентісного підходу в освіті. Так, дослідженням проблеми педагогічної професійної компетентності присвячені наукові доробки таких вчених, як І.Зимня, Н.Кузьміна, Дж.Рамен, А.Хуторська та ін., які вказують, що в психолого-педагогічній теорії та практиці відсутня методологічна цілісність у розв'язанні проблеми змісту й якості компетентностей педагога, що підтверджується існуванням різних підходів до розуміння самих понять «компетенція» та «компетентність».

Поняття «компетентність» вперше стало вживатися в контексті діяльнісної освіти, метою якої була підготовка фахівців, здатних успішно конкурувати на ринку праці. Було запропоновано розрізняти два поняття: «компетентність» і «компетенція» (competence and competencies) [1]. Розглянемо деякі точки зору на визначення «компетенція» і «компетентність».

За визначенням С.Тришиної і А.Хуторського, компетенція — це задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки фахівця, яка є необхідною для його якісної продуктивної діяльності у відповідній сфері. На відміну від компетенції компетентність, на думку науковців, це володіння суб'єктом відповідною компетенцією, що включає його особистісне ставлення до неї та предмета діяльності. Звідси, у самому означенні компетентності вбачається вже особистісна якість, що сформувалась, або ж сукупність якостей фахівця та мінімально необхідний досвід діяльності в заданій сфері [2].

Л.Степашкіна визначає компетентність як інтегральний показник якостей особистості. Науковець констатує, що важливим компонентом є не сума здобутих знань та умінь, а вміння фахівця мобілізувати у конкретній ситуації

отримані знання та досвід [3, 129].

Ю.Фролов та Д.Махотін вважають, що компетенція — це предметна сфера, в якій індивід виявляє готовність до виконання діяльності, тобто компетенція пов'язана зі змістом самої сфери майбутньої професійної діяльності. Компетентність, на їхню думку, інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки випускника вузу для виконання діяльності в певних галузях (компетенціях). Компетентність — це ситуативна категорія, оскільки виражається у готовності до здійснення будь-якої діяльності у конкретних професійних (проблемних) ситуаціях [4].

За Е.Зеером, компетентність передбачає не стільки наявність у фахівця значного обсягу знань і досвіду, скільки вміння актуалізовувати накопичені знання і навички у потрібний момент, використовувати їх у процесі реалізації своїх професійних функцій. Автор відзначає, що професійна компетентність — одна зі складових професіоналізму, у структурі якої виділяються: професійна затребуваність, професійна придатність, професійна задоволеність, професійний успіх. Під професійною компетентністю автор розуміє сукупність професійних знань і вмінь, а також способи виконання професійної діяльності [5].

А.Дахін вказує на існування відмінності між поняттями «компетенція» і «компетентність». Науковець вводить поняття «освітня компетенція», яка пов'язана з рівнем розвитку особистості, з якісним освоєнням нею змісту освіти. Освітня компетентність, на його думку, це здатність особистості здійснювати складні види діяльності, тобто мова йде про компетентність як сформовану особистісну якість. У поняття «освітня компетенція» входить моделювання властивостей особистості, яке базується на предметах, що вивчаються, обсяг знань і формування вмінь і навичок. Освітня компетентність, у свою чергу, це не стільки обсяг отриманих знань і сформованих умінь і навичок, скільки здатність і готовність застосувати їх у майбутній професійній діяльності, в соціально-економічних і міжособистісних взаєминах [6].

Отже, у всіх вищенаведених дослідженнях компетентність розуміється як володіння певними знаннями, навичками, життєвим досвідом. Компетентність виступає як загальне поняття, яке, на жаль, не відображає конкретні пізнавально-практичні якості особистості, що мають сформуватися в процесі навчання. Даний аспект пов'язаний з тим, що у різних сферах професійної діяльності компетентність розкриватиметься за допомогою пізнавально-практичних понять, таких як: знання, вміння, навички, творче мислення, здатність приймати рішення у нестандартних ситуаціях. Одночасно компетенція є і більш вузьким поняттям, сутність якого, на нашу думку, полягає в обмеженнях певної предметної сфери, в якій індивід реалізовує власний потенціал та виконує ту чи іншу професійно зорієнтовану діяльність. Звідси доцільно ввести розуміння готовності до професійної діяльності, провідним показником якої є професійна

компетентність. У даному контексті змістовним і структурним наповненням професійної компетентності виступає саме поняття «компетенція».

Огляд психолого-педагогічної літератури та інших інформаційних джерел показує, що можна виділити кілька підходів до визначення поняття «професійна компетентність». Так, наприклад, зарубіжними дослідниками дане поняття розглядається як «поглиблене знання», «стан адекватного виконання завдання», «здатність до актуального виконання діяльності», «ефективність дій» [1].

У педагогічній науці поняття «професійна компетентність» розглядається як сукупність знань і вмінь, що визначають результативність праці; як комбінація особистісних якостей та властивостей; як комплекс знань і професійно значущих особистих якостей; як єдність теоретичної та практичної готовності до праці та ін. [7].

Н.Лобанова досліджує професійно-педагогічну компетентність і визначає її як системні властивості особистості та виділяє три її компоненти: професійно-освітній, професійно-діяльнісний і професійно-особистісний [8].

Отже, компетентність фахівця є набутою та присвоєною, відрефлексованою ним під час професійної діяльності системою соціально-значущих і особистісно-значущих компетенцій, а професійна компетентність є однією зі складових педагогічної майстерності викладача поряд зі здатністю до саморозвитку та самореалізації.

Розвиток професійної компетентності — це розвиток творчої індивідуальності особистості, формування у неї позитивного розуміння й адекватного сприйняття педагогічних інновацій, розвинених здібностей адаптуватися до змінюючого педагогічного середовища. Рівень професійної компетентності досягається завдяки розвитку особистості в системі професійної освіти. Формування професійної компетентності майбутнього спеціаліста здійснюється через зміст освіти, яка включає в себе не тільки перелік навчальних предметів, а й професійні навички та вміння, що формуються в процесі оволодіння предметом, а також засобами активної дієвої позиції студента у соціальному, політичному та культурному житті. Підготовка компетентного фахівця, що відповідає вимогам сьогодення, неможлива без побудови на науковій основі відповідної системи навчання.

У багатьох сучасних дослідженнях розглядаються загальні компетенції для всіх професій та спеціальностей, що визначаються як ключові професійні компетенції [6]. Ключові компетенції є універсальними і застосовуються у різних ситуаціях. Здійснено узагальнення структури та змісту загальних компетенцій та диференційовано їх за певними групами (табл. 1), оволодіння якими і виступає основним критерієм якості освіти [7, 8].

Таблиця 1

Диференціальний зміст ключових компетенцій

Група компетенцій	Характеристика компетенцій
Політичні та соціальні компетенції	<ul style="list-style-type: none"> • Здатність взяти на себе відповідальність; • брати участь у спільному прийнятті рішень; • регулювати конфлікти мирним ненасильницьким шляхом; • брати участь у поліпшенні функціонування демократичних інститутів
Компетенції, що стосуються життя у багатокультурному суспільстві	<ul style="list-style-type: none"> • Розуміння відмінностей між етнічними особливостями; • повага до інших; • здатність жити з людьми інших культур, релігій, мов
Компетенції, що визначають володіння усним та письмовим спілкуванням	<ul style="list-style-type: none"> • Володіння більш ніж однією мовою; • уникнення соціальної ізоляції
Компетенції, що пов'язані зі зростанням інформатизації суспільства	<ul style="list-style-type: none"> • Володіння новітніми технологіями; • розуміння їх застосування; • здатність критичного ставлення до розповсюдженої інформації та реклами каналами ЗМІ
Компетенції, що реалізують здатність і бажання вчитись усе життя	<ul style="list-style-type: none"> • Безперервна професійна підготовка

Отже, ключові компетенції, які прийнято виділяти в професійній освіті, визначають універсальність підготовки, соціально-професійну мобільність фахівців і готовність успішно адаптуватися в різних соціальних і професійних умовах. Оволодіння ключовими професійними компетенціями є важливим завданням сучасної педагогічної теорії та практики.

Найважливішою характеристикою фахівця, який має бути готовим до виконання професійної діяльності, є професійна компетентність, яка є похідною від системи ключових, загальних і спеціальних компетенцій, що є сукупністю професійно-значимих властивостей, особистісного досвіду та забезпечують успішну реалізацію педагогічної діяльності.

Професійну компетентність вчителя технологій доцільно розглядати як єдність ключових і спеціальних компетенцій [9] (рис. 1).

Актуальність ключових компетенцій зумовлена тими функціями, які виконують ключові професійні компетенції в життєдіяльності кожної людини. А саме:

- формування здатності навчання та самонавчання;
- оцінювання;
- забезпечення майбутніх працівників гнучкістю у взаєминах з довколишніми та роботодавцем;

- закріплення репрезентативності і, як наслідок, зростаючої успішності в конкурентному середовищі.

Ці функції професійних компетенцій закріплюють за ними статус основи освітнього процесу на всіх рівнях системи освіти [7, 9].

Одним із основних завдань підготовки фахівців технологій є набуття студентами незалежно від їх спеціалізації знань з основ технічних дисциплін, про сучасні матеріали, технології їх отримання та опрацювання, вміння аналізувати склад, структуру матеріалів і використовувати їх на практиці, знання методики викладання, організації безпечної праці в закладах освіти. Реалізація цих вимог забезпечує формування професійних компетенцій у студентів за умов оволодіння ними знань і формування умінь і навичок з дисциплін професійної підготовки.

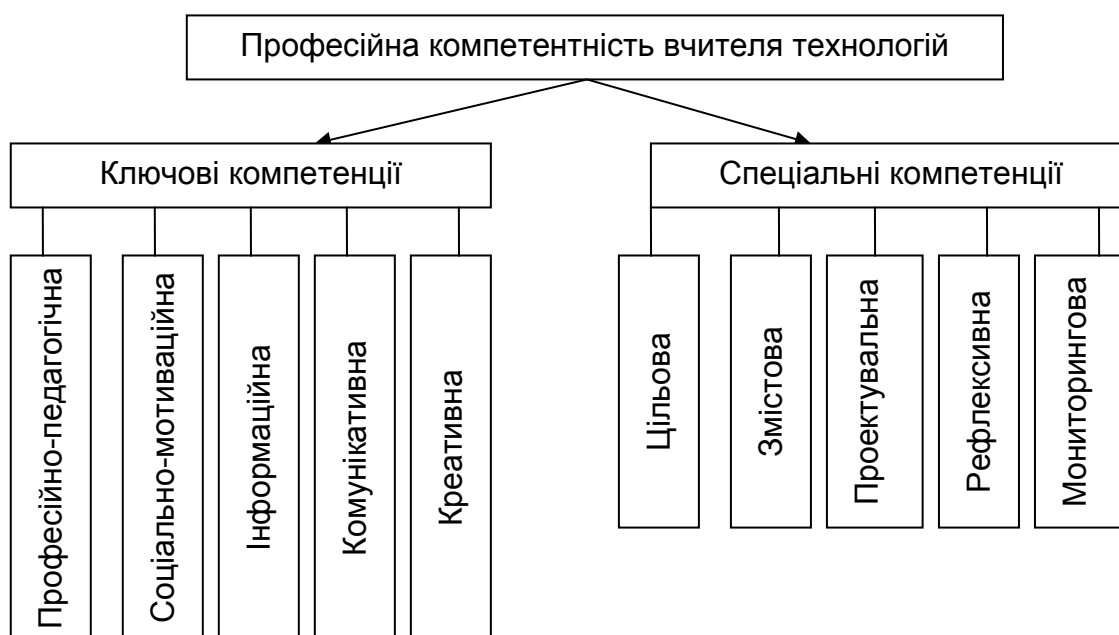

Рис. 1. Компетенції професійної компетентності вчителя

Основними умовами розвитку професійної компетентності студентів є:

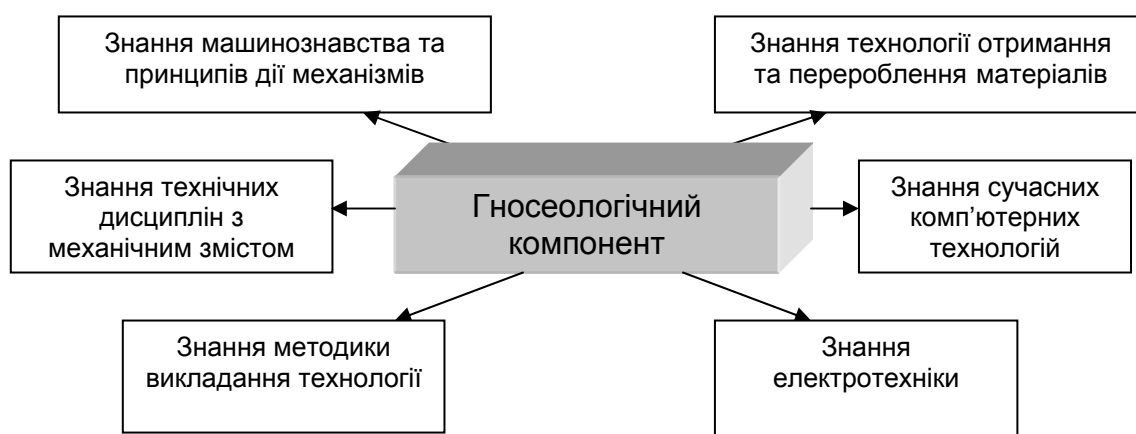
- забезпечення організаційно-управлінських засад педагогічного процесу (навчальний план, семестрові графіки, складання розкладу, вироблення критеріїв рівня компетентності, матеріально-технічне оснащення освітнього процесу);
- розроблення навчально-методичних засобів (добір змісту занять, інтеграція різних курсів, виділення провідних ідей);
- запровадження технологічних систем (контрольно-оціночні, організація активних форм навчання, визначення груп умінь, що входять до компетентності, використання інноваційних технологій);

- обґрунтування психолого-педагогічних засад (здійснення діагностики розвитку студентів, система стимулювання мотивації навчання, визначення критеріїв компетентності, рефлексивно-оцінний етап кожного заняття, включення студентів у співуправління).

Структура професійної компетентності майбутнього вчителя може бути розкрита через педагогічні вміння, яких він набуває, і які поетапно розкриваються через сукупність послідовно розвивальних дій, заснованих на теоретичних знаннях і спрямованих на розв'язання практичних педагогічних завдань.

Розглядаючи структуру професійної компетентності вчителя технології, ми виділяємо такі її компоненти:

1. *Гносеологічний компонент* професійної компетентності визначає систему знань (рис. 2) як пов'язані між собою елементи, що характеризуються такими якостями, як гнучкість, динамічність, варіативність, адаптивність, прогностичність, цілісність.

Рис. 2. Склад гносеологічного компонента вчителя технологій при вивченні дисциплін предметної підготовки

За освітні результати прийнято розглядати:

- грамотність (деякі аспекти пізнання світу в їх гармонії та взаємодії);
- освіченість (характеризує особисті освітні здобутки);
- професійну компетентність (визначається рівнем особистої професійної освіти, досвідом, мотивованим прагненням людини до безперервної самоосвіти і самовдосконалення, ставленням до справи);
- професійну культуру та майстерність (вищий прояв людської освіченості та професійної компетентності).

У гносеологічному компоненті важливо підкреслити один із рівнів регуляції активності — саморегуляцію.

2. *Праксеологічний компонент* професійної компетентності майбутніх

фахівців включає в себе професійно значущі вміння, розвиток яких досягається при дотриманні наступних принципів: доступність, системність, взаємозв'язок, спадковість, творча активність та ін.

Н.Кузьміна визначає класифікацію професійних умінь, складовими якої є гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаторські та загальнопрофесійні уміння (табл. 2) [10].

Таблиця 2

Особливості професійно-педагогічних умінь

Уміння	Характеристика вмінь
Гностичні	Розв'язують задачі накопичення, отримання і використання нових знань при вивченні дисциплін предметної підготовки
Проектувальні	Виявляються в успішності планування наступної роботи, передбачення її результату
Конструктивні	Проявляються в розробленні ефективних, технологічних, педагогічних і методичних процесів
Комунікативні	Характеризують міжособистісні взаємини
Організаторські	Розв'язують завдання реалізації запланованого
Загальнопрофесійні	Уміння читати та складати схеми, креслення, виконання розрахунково-графічних робіт

Учитель технології в процесі проходження різних практик і практикумів мусить навчитися виготовляти вироби середньої важкості (вміти працювати на токарному, фрезерному, свердлильному верстатах, працювати рубанком, молотком, виготовляти деталі та вироби). Отже, праксеологічний компонент професійної компетентності включає основи вищезазначених вмінь і навичок, учбового та життєвого досвіду.

3. *Аксеологічний компонент* професійної компетентності включає в себе ціннісні відносини, ціннісні орієнтації, мотиви навчальної діяльності, професійно важливі якості особистості, готовність до самоосвіти; допомагає зіставити відображену реальність з поглядами, уявленнями, переконаннями, ідеалами особистості. Важливо підкреслити актуальність самоосвіти студента як характеристики його професійної компетентності [7, 17–22].

4. *Готовність особистості до професійної діяльності* розглядається як вихідна умова ефективності будь-якої діяльності, у тому числі і педагогічної. Відповідно до теорії професійної освіти, провідною метою процесу професійної підготовки студентів має бути формування готовності особистості до здійснення професійної діяльності. Особистість може володіти необхідними знаннями, вміннями, навичками, навчальним і життєвим досвідом, ціннісним став-

ленням до діяльності, мотивами діяльності, але якщо вона не готова до реалізації цієї діяльності, зокрема, якщо немає внутрішньої налаштованості на виконання професійної діяльності майбутнім вчителем, то ми не можемо вважати його професійно компетентним і готовим до майбутньої педагогічної діяльності.

Висновки

Отже, дослідження науково-педагогічних засад компетентісного підходу дало нам змогу визначити структуру і зміст професійних компетентностей майбутнього фахівця технологій, які виступають основними передумовами до формування його конкурентноспроможності та високої ефективності у подальшій професійній педагогічній діяльності.

Теоретичний аналіз сучасного стану дослідження проблеми формування професійної компетентності дає можливість вказати, що професійна компетентність, будучи складним, багатофакторним явищем, разом з тим являє собою єдину, цілісну структуру. Професійна компетентність учителя технології може бути сформована за умови єдності взаємопов'язаних компонентів і базується на існуючих можливостях оптимального розвитку його особистості, які активно інтегруються та розвиваються у процесі успішного оволодіння ним професійною діяльністю, яка має носити характер суб'єктивної значущості. Педагогічна діяльність виступає тим конструктивним аспектом, за якого особистісне зростання набуває якості неодмінної умови досягнення професіоналізму. Процес формування професійних компетенцій у педагогічному процесі передбачає застосування новітніх інтегративних педагогічних технологій, розширення сфери міжпредметних зв'язків, урахування потенційних і ресурсних можливостей особистості майбутнього вчителя, його знань і досвіду, активізація та залучення студентів до самостійної роботи та розвитку їхньої відповідальності за отримання результату власної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Velde Ch. Crossing borders: an alternative conception of competence [Text] / Ch. Velde, -27 Annual SCUTREA conference: P. 27–35. — 1997.
2. Тришина С.В. Информационная компетентность как педагогическая категория / С.В.Тришина. — Интернет-журнал «Эйдос». — Режим доступа: <http://www.eidos.ra.jurnal/2005/0910-11.htm>
3. Степашкина Л.Ю. Развитие общих учебных умений и навыков как ключевой образовательной компетенции / Л.Ю.Степашкина. — Интернет-журнал «Эйдос». — Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-11.htm>.
4. Фролов Ю.В. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов / Ю.В.Фролов, Д.АМахотин // Высшее образование сегодня. — 2004. — № 8. — С. 34–44.

5. Зеер Э.Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход / Э.Ф.Зеер, А.М.Павлова, Э.Э.Сыманюк. — М.: Моск. психол.-соц. ин-т, 2005. — 216 с.

6. Дахин А.Н. Образовательная компетентность: от существующего знания к возникающей инновационной культуре / А.Н.Дахин // Школьные технологии. — 2006. — № 5. — С. 35–44.

7. Садовская Е.А. Профессиональная компетентность будущих преподавателей-исследователей университета: метод. указания к практическим занятиям по дисциплине «Педагогика высшей школы» / Е.А.Садовская. — Оренбург: РИК ГОУ ОГУ, 2004. — 50 с.

8. Лобанова Н.Н. Профессионально-педагогическая компетентность преподавателей системы повышения квалификации и переподготовки специалистов как условие совершенствования их образования / Н.Н.Лобанова // Психолого-педагогическая компетентность преподавателей системы подготовки повышения квалификации: проблемы, поиски, опыт. — СПб., 1992. — С. 12–19.

9. Зеленко Н.В. Профессиональная компетентность учителя технологии / Н.В.Зеленко. — Режим доступа: http://www.sinobr.ru/artcls/a11_24.html

10. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя / Н.В.Кузьмина. — М.: АПН, 1990. — 149 с.

В статье представлены некоторые подходы к определению понятия «профессиональная компетентность». Рассмотрена структура профессиональной компетентности учителя технологий.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, профессиональная компетентность, учитель технологий.

The article describes some approaches to the definition of professional competence. The structure of professional competence of teacher of technology is considered.

Key words: competence, professional competence, teacher of technologies.